

Ryszard ZARĘBA

LOKALNE MIGRACJE ZIMOZIÓŁU PÓŁNOCNEGO
LINNAEA BOREALIS L. W NADLEŚNICTWIE ROGÓW
 I JEGO OCHRONA W LASACH GOSPODARCZYCH
 I W REZERWACIE „GÓRKI”

THE LOCAL MIGRATIONS OF *LINNAEA BOREALIS* L.
 AND ITS CONSERVATION IN MANAGED ROGÓW-FOREST
 AND IN RESERVE „GÓRKI”
 (Central Poland)

ABSTRACT: *Linnaea borealis* in Central Poland is a migrating pseudo-relic. The author describes an example of local migrations of the plant, which became extinct in the reserve established for its protection, next appeared in another place, to be finally reintroduced artificially to the reserve. The analysis encompasses also conditions of effective protection in reserves (summary see page 197).

Treść

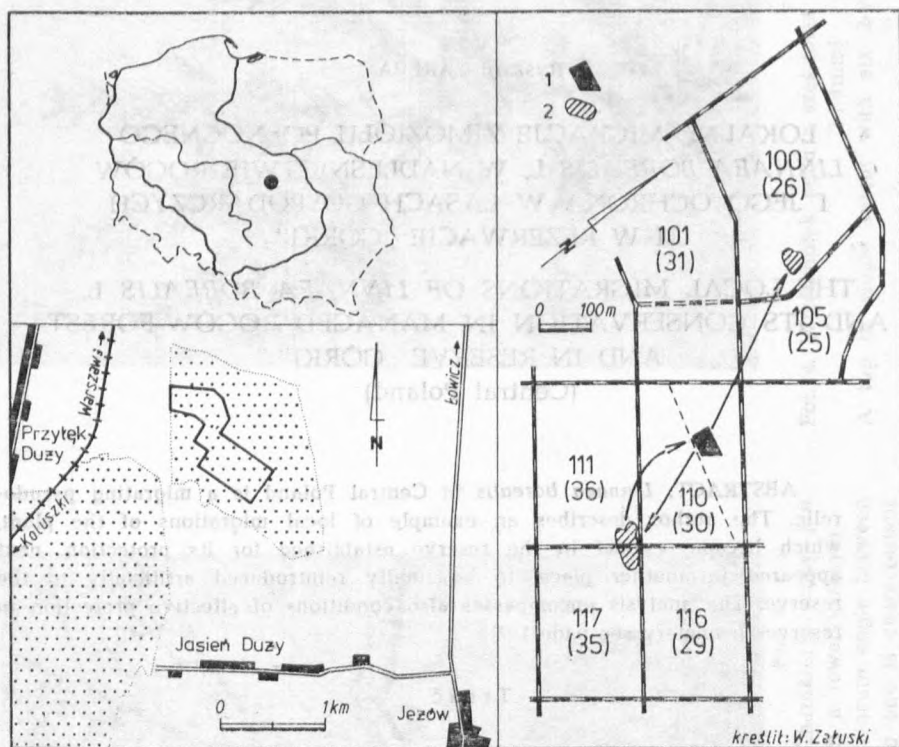
1. Lokalne migracje...
2. Piśmiennictwo
3. Summary

1. LOKALNE MIGRACJE

Zimoziół północny *Linnaea borealis* L. jest najbardziej popularnym gatunkiem chronionym w kraju. Znajdowanie nowych stanowisk stale jest sygnalizowane w różnych czasopismach przyrodniczych Szafer (1949), zaliczając zimoziół do reliktywów arktycznych, uważa jednocześnie, że z uwagi na łatwość migracji należy on do pseudoreliktywów, gdyż

stosunkowo łatwo można znaleźć jego stanowiska w młodych i sztucznie odnawianych lasach sosnowych.

Lasy nadleśnictwa Rogów mogą być przykładem lokalnej migracji zimoziółu północnego (ryc. 1). Roślina ta po raz pierwszy została

Ryc. 1. Lokalne migracje zimoziółu północnego w leśnictwie „Górki” w latach 1930—1979

1 — rezerwat florystyczny, najstarsze stanowisko zimoziółu; 2 — nowe stanowiska zimoziółu w lasach gospodarczych

Local migration of *Linnaea borealis* in forest district Rogów

1 — floristic reserve „Górki”, the oldest locality of *Linnaea* known from 1930 year; 2 — new localities in managed forest which appeared between 1930 and 1979 years

znaleziona przez Niedziałkowskiego (1934) w uroczysku „Górki” (w miejscu obecnego rezerwatu, oddział 110, dawny numer 60a). Drzewostan miał wtedy ok. 70 lat. Obecnie drzewostan jest w wieku ok. 40 lat, a więc dawny drzewostan musiał być usunięty na początku

II wojny światowej. Stanowisko to natychmiast po opublikowaniu przez autora zostało objęte ochroną (Potęga 1936, 1937), ale oficjalnie rezerwat florystyczny o powierzchni 0,17 ha utworzono w 1954 r. (Baluta, Mowszowicz 1963; Szubert 1970; Zaręba 1979a, b).

Zespół, w którym występował zimoziół, stanowił bór mieszany świeży sosnowo-dębowy *Pino-Quercetum*. Mimo kilkakrotnego sygnalizowania nadleśnictwu, że należy usunąć podszyty i rozluźnić zwarcie drzewostanów, prace te nie zostały wykonane. Interweniowali w tej sprawie także prof. J. Mowszowicz (1962, 1963) i mgr inż. R. Baluta — wojewódzki konserwator przyrody. Rosnący drzewostan dębowy zwierzał się coraz bardziej i zimoziół wyginał na skutek długotrwałego zacienienia.

W 1979 r., przy okazji rewizji urządzania lasu rezerwatów rogowskich (Zaręba 1971a) i wykonywania pod moim kierunkiem pracy magisterskiej dotyczącej inwentaryzacji aktualnych stanowisk zimoziółu w nadleśnictwie Rogów, postanowiono odnowić stanowisko zimoziółu w rezerwacie „Górki”. W tym celu reintrodukowano jesienią 1979 r. i wiosną 1980 r. z sąsiedniego oddziału wykopaną darni z zarośniętej zimoziółem odkrywki glebowej. Eksperyment ten udał się, może w dużej mierze dzięki wilgotnemu okresowi wegetacyjnemu.

W najbliższym czasie, przy realizacji programu „Wisła”, część rezerwatów kserotermicznych zostanie zatopiona. Podobnie stanie się z rzadkimi gatunkami roślin rezerwatu „Piaśnickie Łąki” po zbudowaniu zbiornika retencyjnego w Żarnowcu na rzece Piaśnicy. Chciałbym więc w tym miejscu wszcząć dyskusję: czy wolno w taki sposób na nowo restytuować zniszczone stanowisko gatunku chronionego w rezerwacie? Reintrodukcji roślin sprzeciwia się część przyrodników. Obawiam się, żeby nie traktowano takich form ochrony jako „braku szacunku do przyrody” (Sokołowski 1977). Czy zbyt dogmatyczne traktowanie gospodarki rezerwatowej, także w rezerwach ścisłych, nie wyeliminuje gatunków tylko na skutek objęcia ich ochroną rezerwatową?

W odległości ok. 400 m w linii prostej od rezerwatu „Górki” znajduje się bogate stanowisko zimoziółu w oddziale 100 (26). Gatunek ten ma w tym miejscu aktualnie optymalne warunki bytowe i rozszerza swój areał. Wojewódzki konserwator przyrody zlecił mi inwentaryzację tego stanowiska w 1975 r. z myślą o zastąpieniu zniszczonego rezerwatu „Górki” w oddziale 110 (30).

Miejsce występowania potężnego płatu zimoziółu w oddziale 100 (26a) było niegdyś polem uprawnym, o czym świadczą zachowane jeszcze ślady zagonów i wyerodowane znaczne różnice wysokości pomiędzy polem a miedzą, dowodzące długotrwałej uprawy rolnej. Sta-

nowisko zimoziółu w tym wydzieleniu można z całą pewnością uznać za pseudoreliktowe, bo mógł on tam zawędrować dopiero po zaniechaniu gospodarki rolnej i zalesieniu tego obszaru.

Przy pracach typologicznych w 1970 r. wykopano odkrywkę glebową poza płatem zimoziółu w oddziale 100 (26), nie zakopując jej. Okazało się, że bardzo szybko opanował ją całkowicie zimoziół o nie-spotykanej bujności, co świadczy, że gatunek ten bardzo łatwo się rozprzestrzenia w warunkach antropogenicznych.

Podobnie jest ze stanowiskiem *Linnaea borealis* w oddziałach 36 i 35 na granicy czterech oddziałów: 36, 35, 30, 29. Stanowisko to, choć jest położone w dwu oddziałach, można uważać za jeden płat, gdyż rozdziela je tylko linia oddziałowa (ryc. 1). Wspominał o nim Mowszowicz (1962) twierdząc, że występuje na małej powierzchni (0,01 ha) w młodniku sosnowym; obawiał się, że jest zagrożone z powodu bliskości linii oddziałowych.

Jest to również pseudoreliktowe stanowisko, które znajduje się w odległości ok. 300 m od rezerwatu „Górki”. Zrąb zupełny i orka gleby pod rządowe sadzenie sosny pozwoliły na jego rozprzestrzenienie się.

Stanowiska zimoziółu w oddziałach 211b i 212c (23c, 24d) uroczyska „Lipce”, odległe kilkanaście kilometrów od „Górek”, znalezione w 1955 r. (Zaręba 1971), obecnie, mimo skrupulatnych poszukiwań, nie zostały odnalezione; najprawdopodobniej zanikły.

Omawiany gatunek jest wybitnie światłoządny i jeśli występuje w uprawach, to po dojściu drzewostanu do zwarcia ginie na skutek braku odpowiedniej ilości światła. Stąd wniosek, że aby utrzymać zimoziół północny w rezerwacie lub lasach zagospodarowanych, nie należy dopuszczać do rozwoju warstwy podszytu i zielnej złożonej z jeżyn, a sam drzewostan trzeba utrzymać w zwarcu dochodzącym najwyżej do 0,5–0,6. Mezotroficzne siedliska zespołu *Pino-Quercetum*, w jakich spotyka się zimoziół w Polsce Środkowej, wymagają przynajmniej co trzeci rok ingerencji człowieka polegającej na usuwaniu podszytu i — w miarę potrzeby — prześwietlaniu drzewostanu, szczególnie gatunków liściastych.

2. PIŚMIENICTWO

- Baluta, R., Mowszowicz, J. 1966. Rezerwaty leśne województwa łódzkiego. Sylwan, 8: 53–64.
- Mowszowicz, J. 1962. Stanowiska zimoziółu północnego koło Rogowa. Chronimy Przyr. ojcz., 18, 2: 40–42.

- Mowszowicz, J. 1963. O występowaniu zimoziółu północnego w Lipcach Reymontowskich w powiecie skierniewickim. Chrońmy Przyr. ojcz., 19, 1: 41—43.
- Niedziałkowski, W. 1934. Nowe stanowisko zimoziółu północnego oraz innych rzadszych roślin w Polsce. Act. Soc. Bot. Pol., 11: 491—511.
- Potęga, E. 1936. Rezerваты w lasach szkolnych w Rogowie. Wszechświat, 4: 122—123.
- Potęga, E. 1937. Rezerваты w Rogowie. Biul. inf., 7, 2: 6.
- Sokołowski, A. W. 1977. O właściwe kierowanie rozwojem rezerwatów leśnych. Chrońmy Przyr. ojcz., 33, 1: 66—70.
- Szafer, W. 1949. Zarys ogólnej geografii roślin. Sp. Wyd. Czytelnik, Warszawa: 1—409.
- Szubert, H. 1970. Mini rezerwat. Przyr. pol., 1: 18.
- Zaręba, R. 1971. Rzadsze gatunki roślin naczyniowych w Lasach Doświadczalnych SGGW w Rogowie i problemy ich ochrony. Zesz. nauk. SGGW, Leśnictwo, 16: 93—107.
- Zaręba, R. 1976a (maszynopis). Operat urządzania lasu rezerwalu florystycznego Górki na okres 1979/1989.
- Zaręba, R. 1979b (maszynopis). Nadleśnictwo Rogów, jego rezerваты oraz chronione lub rzadkie gatunki roślin.

3. SUMMARY

Forests belonging to forest inspectorate Rogów (near Łódź) are a typical example of local migrations of *Linnaea borealis* L., a species considered to be one of arctic relics. According to Szafer (1949) it is a pseudorelic outside its original habitat. A natural nursery was in Górki reserve where this species became extinct. Two stands appeared in forest cultivations on formerly agricultural lands. It was from this place, that the plant was reintroduced to the reserve between 1979 and 1980. *Linnaea* is a photophilous species and its protection calls for a big light penetration in tree stands, and for constant removal of brushwood and blackberry bushes. In a similar way, there disappeared a stand of this species on Lipce range after growing thick of young tree-stand and brushwood.

Prof. dr hab. Ryszard Zaręba
Katedra Urządzania Lasu i Geodezji
Leśnej
Szkoly Głównej Gospodarstwa Wlejskiego
Akademii Rolniczej
ul. Rakowiecka 26/30 02—528 Warszawa

Wpłynęło do Redakcji Folia zoologica
1980.09.30.